

ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ

УДК 81-13

DOI: 10.15587/2313-8416.2017.86379

ДОСЛІДЖЕННЯ СПЕЦИФІКИ ВИКОРИСТАННЯ ПІДРУЧНИКІВ З УКРАЇНСЬКОЇ
МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ ДЛЯ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ З ТУРКМЕНИСТАНУ

© М. В. Ємельянова

В статті здійснено аналіз підручників з української мови як іноземної, досліджено специфіку використання цих підручників для навчання саме студентів з Туркменістану. Проаналізовано ефективність підручників та встановлено, що підручники з англійською мовою-посередником для туркменських студентів будуть неефективними, більш ефективними, але не завжди, будуть ті підручники, в яких мовою-посередником виступає російська мова

Ключові слова: підручник, універсальний підручник, українська мова як іноземна, ефективність, туркменська мова

1. Вступ

Модернізація освіти України зумовлює інтеграцію України не лише в європейський освітній простір, а й у світове освітнє середовище у більш широкому сенсі. Збільшення можливості для мобільності студентів, в свою чергу, стає причиною появи в українських вищих навчальних закладах не лише європейських студентів, а й студентів із країн Азії, зокрема, із Туркменістану. Навчання туркменських студентів вимагає від викладача нових знань, пошуку нових методів та прийомів навчання, змушує удосконалювати навчальні програми та застосовувати нові педагогічні технології.

2. Літературний огляд

Методика викладання української мови як іноземної – це досить молода галузь науки. Описуючи етапи її розвитку, дослідник О. Туркевич, виділяє чотири етапи формування методики викладання української мови як іноземної: існування методики викладання іноземної мови в межах педагогіки, розвиток методики викладання іноземної мови як окремої науки, активне функціонування методики викладання мови як іноземної, становлення теоретичних засад методики викладання української мови як іноземної [1]. На сьогодні формування методики викладання української мови як іноземної знаходиться на четвертому етапі – в практичному плані ця наука активно використовується уже третє десятиріччя, результатом чого стала певна кількість практичних розробок в цій галузі. Дослідження у сфері викладання української мови як іноземної знайшли своє відображення в наукових розвідках Л. Бей [2], С. В. Соколової [3], Г. Тохтар [4].

На жаль, навіть сьогодні існує багато проблемних питань методики української мови як іноземної, однією з найважливіших вважається проблема досить обмеженої кількості підручників та посібників, які могли б використовувати всіма студентами-іноземцями незалежно від їх національності та спеціальності, на якій вони навчаються. Якщо розглядати перші десятиріччя існування незалежної України, то за цей час в країні видано підручники І. Р. Вихованець [5], В. М. Вінницької [6], В. М. Головки [7], М. Гримич [8], Ю. А. Жлуктенко [9], Ю. Ісиченко [10], Г. Макарова [11], Б. Сокіл [12], З. М. Терлак [13] та ін. Всі підручники і посібники мали аналогічну будову та призначення – це були або самовчителі, або підручники початкового рівня вивчення української мови.

3. Мета та задачі дослідження

Мета дослідження – проаналізувати та узагальнити специфіку використання підручників з української мови як іноземної для навчання туркменських студентів.

Об'єкт дослідження – методичні засади вивчення української мови як іноземної.

Для досягнення поставленої мети були вирішені наступні задачі:

1. Проаналізовано сучасний стан методики викладання української мови як іноземної.

2. Встановлено основні проблеми методики викладання української мови як іноземної та визначено, що однією з найважливіших вважається проблема досить обмеженої кількості підручників та посібників з української мови як іноземної.

3. Проаналізовано підручники з української мови як іноземної у послідовності їх виникнення та відповідно різних сфер застосування.

4. Досліджено підручники з різними мовами посередниками, проаналізовано їх ефективність для навчання студентів з Туркменістану.

4. Аналіз підручників з української мови як іноземної

Наприкінці першого десятиріччя XIX століття почали з'являтися підручники, призначені для більш ґрунтовного вивчення української мови іноземними студентами. Це, наприклад, підручники Дем'янюк А. А. [14], Чистякова А. Б. [15], Чумак О. Г. [16] та ін.

Також в першому десятилітті XIX століття з'являються підручники, призначені для вивчення української мови студентами конкретних національностей – поляками [17], сербами [18], австралійцями [19], аргентинцями [20] та загалом англомовними студентами [21]. На жаль, підручника для вивчення української мови туркменськими студентами на той час не видавалося. Також підручники почали диференціюватися в залежності від того, яку спеціальність здобувають іноземні студенти – економічну [22], філологічну [12], медичну [23] чи будь-яку іншу.

На перший погляд, підручники, призначені для різних спеціальностей і студентів різних національностей – це сприяє індивідуальному підходу до кожної групи іноземних студентів та до кожного студента окремо, тому це є позитивним моментом. Та задля більш глобального, універсального функціонування методики викладання української мови як іноземної добре було б розробляти також універсальні підручники, наприклад, такі як підручник Чумака В. В. та Чумака О. Г. [24], але, на жаль, таких видань на сьогодні дуже мало. Ця проблема зумовлена, певною мірою, об'єктивними причинами – різноманіттям контингенту іноземних студентів, які навчаються в Україні, а, відповідно, і різними мовами-посередниками навчання.

Однією з важливих проблем методики викладання української мови як науки є пошук ефективних технологій навчання (наприклад, наукові дослідження А. Алексюк [25], В. Беспалько [26], Дічківська І. М. [27], С. Машбиць [28]), які сприятимуть швидкому та глибокому засвоєнню знань з української мови, розвитку комунікативних вмінь, швидкому поповненню словникового запасу студентів, а головне – підвищенню мотивації вивчення української мови, кращій адаптації іноземних студентів в українському суспільстві Р. Альберт [29]. Саме використання таких сучасних ефективних технологій навчання і повинно лежати в основі сучасних підручників з української мови як іноземної, адже мотивація до вивчення української мови в іноземних студентів часто буває досить низькою.

За доречним зауваженням Л. Б. Бей, серед іноземних студентів чітко розрізняються два контингенти: іноземні студенти, що вільно володіють російською мовою (студенти з країн СНД), та іноземні студенти з далекого зарубіжжя, які почали вивчення російської мови на підготовчих факультетах [30]. Сту-

денти з Туркменістану відносяться до першої групи – вони володіють російською мовою (рівень володіння залежить від самого студента), але при цьому рівень володіння англійською мовою у більшості студентів початковий. Тому, наприклад, підручники та посібники для вивчення української мови англомовними студентами [11] для студентів з Туркменістану будуть неефективними. Певною мірою малоефективними бувають і підручники, написані з допомогою російської мови як посередника. Це зумовлено досить поширеними випадками, коли студент погано володіє і українською і російською мовами – у таких випадках допомогти можуть лише підручники з туркменською мовою-посередником.

5. Результати досліджень

В результаті проведеного аналізу підручників було встановлено, що існуючі підручники з української мови як іноземної можуть використовуватися для навчання студентів з Туркменістану, але їх ефективність буде різною. Підручники, призначені для англомовних студентів, на нашу думку, для туркменських студентів не будуть ефективними взагалі. Підручники, основою яких є російська мова будуть ефективні, але рівень ефективності залежатиме від рівня володіння студентів російською мовою. На жаль, цей рівень часто можна буде охарактеризувати як початковий, рідше достатній. Найефективнішими, на нашу думку, для навчання студентів з Туркменістану, були б підручники елементами туркменської мови, хоча таких підручників в Україні майже немає. Щодо універсальних підручників, то вони, звичайно, були б ефективними, але нами констатовано досить малу кількість таких підручників.

6. Висновки

Отже, проаналізувавши підручники з української мови як іноземної ми дійшли наступних висновків:

– досить велика кількість підручників, видана в кінці XX та на початку XIX століття призначена для здобуття початкового рівня знань з української мови, при чому близько половини таких підручників написана шляхом використання англійської мови як мови-посередника;

– для студентів з Туркменістану доцільним є використання підручників з російською мовою-посередником, але в деяких випадках виникає гостра необхідність в підручниках з елементами туркменської мови;

– серед великої кількості проаналізованих підручників є видання, розраховані на студентів конкретних національностей, ці підручники видавалися переважно за кордоном, але, на жаль, на сьогодні не існує підручника, який містив би необхідні для туркменських студентів матеріали туркменською мовою;

– на сьогодні ми можемо констатувати реальну потребу у виданні нового, правильно методично сформованого підручника з української мови як іноземної з використанням туркменської мови.

Література

1. Туркевич, О. Методика викладання української мови як іноземної: розвиток науки і становлення терміна [Текст] / О. Туркевич // Теорія і практика викладання української мови як іноземної. – 2009. – Вип. 4. – С. 137–145.
2. Бей, Л. Б. Вплив мовного середовища на зміст та викладання української мови іноземним студентам на Сході України [Текст]: міжнар. наук.-пр. конф. / Л. Б. Бей // Фахова підготовка іноземних громадян в Україні. – К., 2002. – С. 107–113.
3. Соколова, С. В. Методика формування граматичної конференції з української мови як іноземної [Текст]: навч.-метод. пос. / С. В. Соколова. – К.: НПУ, 2011. – 122 с.
4. Тохтар, Г. І. Проблеми навчання іноземних громадян у ВНЗ України та шляхи їх вирішення [Текст]: міжнар. наук.-метод. конф. / Г. І. Тохтар, А. П. Кулик // Сучасні технології підготовки фахівців в умовах подальшого розвитку вищої освіти України. – Харків, 2005. – С. 314–316.
5. Вихованець, І. Р. Вивчаємо українську мову. Розширений курс. Самовчитель [Текст] / І. В. Вихованець, Е. А. Карпіловська, П. Ф. Клименко; ред. В. М. Русанівський. – К.: Либідь, 1993. – 272 с.
6. Вінницька, В. М. Українська мова. Практичний курс граматики для студентів-іноземців [Текст] / В. М. Вінницька, Н. П. Плющ. – К.: «Правда Ярославічів», 1997. – 247 с.
7. Головка, В. Українська мова: посібник для іноземців [Текст] / В. Головка, Л. Паламар. – К.: Бібліотека українця, 2002. – 170 с.
8. Гримич, М. Українська мова щодня [Текст]: навч. пос. / М. Гримич, Н. Непийвода, В. Різун. – К.: Заповіт, 1998. – 160 с.
9. Жлуктенко, Ю. А. Изучаем украинский язык [Текст]: уч. пос. / Ю. А. Жлуктенко, Е. А. Карпиловская, В. И. Ярмук; ред. В. М. Русановский. – К.: Лыбидь, 1991. – 216 с.
10. Ісиченко, Ю. Самовчитель української мови [Текст] / Ю. А. Ісиченко, В. С. Калашник, О. Свашенко. – К.: Вища школа, 1993. – 287 с.
11. Макарова, Г. Розмовляймо українською [Текст]: навч. пос. / Г. Макарова, Л. Паламар, Н. Присяжнюк. – К.: Бібліотека українця, 2002. – 112 с.
12. Сокол, Б. Вчимося розмовляти українською [Текст] / Б. Сокол. – Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2004. – 95 с.
13. Терлак, З. М. Українська мова для початківців [Текст]: уч. пос. / З. М. Терлак, О. А. Сербенська. – Львів: Світ, 1999. – 264 с.
14. Дем'янюк, А. А. Розвиток навичок наукового мовлення (для іноземних студентів-філологів) [Текст]: навч. пос. / А. А. Дем'янюк. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2009. – 120 с.
15. Чистякова, А. Б. Українська мова для іноземців [Текст] / А. Б. Чистякова, Л. І. Селіверстова, Т. М. Лагута. – Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2006. – 524 с.
16. Чумак, О. Г. Українська мова як іноземна. Основи фонетики, граматики, інтонації, словотвору [Текст]: навч. пос. / О. Г. Чумак, В. В. Чумак. – К.: Вид. центр КНЛУ, 2005. – 238 с.
17. Белей, О. Українська мова: практичний курс для поляків [Текст] / О. Белей. – Львів, 2003. – 71 с.
18. Белей, О. Чуеш брате, мій: підручник сучасної української літературної мови [Текст] / О. Белей. – Новий Сад: Союз русинів і українців Сербії і Чорногорії, 2005. – 207 с.
19. Дейко, М. Буквар (з мовними вправами і перекладним словником) [Текст] / М. Дейко. – Мельбурн: «Рідна мова», 2001. – 92 с.
20. Курс української мови [Текст] / ред. М. Василик. – Буенос-Айрес: Інститут української культури й освіти ім. Патріарха Йосипа Сліпого. – 254 с.
21. Humesky, A. Modern Ukrainian [Text] / A. Humesky. – Toronto: University of Michigan. Canadian institute of Ukrainian studies, 2001. – 440 p.
22. Вовк, П. С. Українська мова на матеріалі економічних текстів [Текст]: навч. пос. / П. С. Вовк, В. В. Радченко, Т. М. Крик. – К.: Вища школа, 2007. – 215 с.
23. Шутак, Л. Б. Вчимося української [Текст]: навч. пос. / Л. Б. Шутак, І. О. Собко, І. В. Нікоряк. – Чернівці: Буковинський державний медичний університет, 2009. – 232 с.
24. Чумак, В. В. Українська мова як іноземна у системі кредитно-модульного навчання [Текст]: навч. пос. / В. В. Чумак, О. Г. Чумак. – К.: Знання, 2011. – 631 с.
25. Алексюк, А. М. Педагогіка вищої школи України: Історія. Теорія. [Текст] / А. М. Алексюк. – К.: Либідь, 1998. – 558 с.
26. Беспалько, В. П. Складові педагогічної технології [Текст] / В. П. Беспалько. – М.: ЗНАННЯ, 1989. – 314 с.
27. Дічківська, І. М. Інноваційні педагогічні технології [Текст]: навч. пос. / І. М. Дічківська. – К.: Академвидав, 2004. – 352 с.
28. Машбиц, Е. И. Компьютеризация обучения: Проблемы и перспективы [Текст] / Е. И. Машбиц. – М.: Знание, 1986. – 80 с.
29. Albert, R. D. The Intercultural Sensitizer or Culture Assimilator: A Cognitive Approach [Text] / R. D. Albert // Handbook of Intercultural Training. – 1983. – P. 186–217. doi: 10.1016/b978-0-08-027534-5.50014-3
30. Бей, Л. Б. Проблеми викладання української мови різним категоріям іноземних студентів [Текст] / Л. Б. Бей, О. М. Тростинська // Вісник Харківського Національного університету ім. В. Н. Каразіна. – 2008. – № 12. – С. 42–49.

*Рекомендовано до публікації д-р філол. наук, професор Мойсієнко А. К.
Дата надходження рукопису 07.12.2016*

Смельянова Мар'яна Вікторівна, кандидат філологічних наук, кафедра практичного мовознавства, Уманський державний педагогічний університет ім. Павла Тичини, вул. Садова, 2, м. Умань, Україна, 20300
E-mail: emelyanova.maryana@gmail.com